

Зіменковський А.Б., Івашків Н.М., Потічний О.О.

ОПТИМІЗАЦІЯ КЛІНІКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРАКТИЧНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ПРИКЛАДІ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПРЕПАРАТІВ БЕЗРЕЦЕПТУРНОГО ВІДПУСКУ

Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького

ОПТИМІЗАЦІЯ КЛІНІКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРАКТИЧНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ПРИКЛАДІ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПРЕПАРАТІВ БЕЗРЕЦЕПТУРНОГО ВІДПУСКУ – Проаналізовано та систематизовано для використання в практичній медицині та фармації перелік безрецептурних препаратів, зареєстрованих на фармацевтичному ринку України. Безрецептурні препарати розподілені за фармакологічними групами у відповідності до класифікації АТС, а також встановлена частка кожної групи у загальному переліку. Визначено один з критеріїв можливості розширення асортименту препаратів безрецептурного відпуску.

ОПТИМІЗАЦІЯ КЛІНІКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ЗДРАВООХРАНЕННЯ НА ПРИМЕРЕ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПРЕПАРАТІВ БЕЗРЕЦЕПТУРНОГО ВІДПУСКУ – Проаналізовано та систематизовано для використання в практичній медицині та фармації перелік безрецептурних препаратів, зареєстрованих на фармацевтичному ринку України. Безрецептурні препарати розподілені по фармакологічних групах в відповідності з класифікацією АТС, а також встановлена частка кожної групи в загальному переліку. Визначено один з критеріїв можливості розширення асортименту препаратів безрецептурного відпуску.

OPTIMIZATION OF CLINICAL AND PHARMACEUTICAL INFORMATION FOR PRACTICAL HEALTHCARE IN THE CASE OF SYSTEMATIZATION OF OTC DRUGS – The list of OTC drugs registered in the pharmaceutical market of Ukraine was analyzed and systematized for use in practical medicine and pharmacy. OTC drugs are divided to pharmacological groups according to the ATC classification and it is determined a part of each group in general list. The one of criteria of assortment increase possibility was detected.

Ключові слова. Практична охорона здоров'я, фармацевтична опіка, класифікація АТС, безрецептурні препарати.

Ключевые слова. Практическое здравоохранение, фармацевтическая опіка, классификация АТС, безрецептурные препараты.

Key words. Practical healthcare, pharmaceutical care, ATC classification, OTC drugs.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ І АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Рациональне використання лікарських засобів (ЛЗ) сьогодні – одна з найактуальніших проблем охорони здоров'я, яка вимагає вирішення низки законодавчих, організаційних, методологічних та інших питань. Істотна роль у підвищенні ефективності і безпеки фармакотерапії відводиться фармацевтичній опіці – комплексній програмі взаємодії провізора, лікаря і пацієнта протягом всього періоду медикаментозної терапії, починаючи з моменту відпуску ліків до повного закінчення їх дії [7]. Клініко-фармацевтична інформація (максимальний обсяг інтегральної інформації, яка щоденно необхідна для забезпечення діяльності клінічного провізора – клінічні знання, нормативна база, переліки ЛЗ, схеми фармакотерапії, довідково-пошукова методологія тощо) та адаптація її до вимог практичної медицини набуває щораз більшого значення в умовах реформування охорони здоров'я в Україні.

З появою нової спеціальності – клінічної фармації та фахівця – клінічного провізора, а відтак – фармацевтичної опіки, закономірно зростає інтерес до ЛЗ безрецептурного відпуску – ОТС-препаратів. Станом на 14.05.2003 року в Україні зареєстровано 2533 найменування ЛЗ, які відпускаються без рецептів з аптечних закладів [3, 4, 5]. У останніх публікаціях переліків цих ЛЗ вони були подані у алфавітному порядку з представленням міжнародної назви, форми випуску ЛЗ, але без певної систематизації та вказання кодів класифікації (хоча перелік названий кодифікованим) чи найменувань фармакологічних груп препаратів.

Найпоширенішою класифікацією препаратів сьогодні є АТС (Anatomical Therapeutic Chemical classification system, WHO, 1999), яка розроблена і рекомендована Європейським регіональним відділенням ВОЗ для застосування при

проведенні досліджень споживання ЛЗ. Згідно із АТС, ЛЗ розподіляються за групами залежно від їх дії на певний анатомічний орган або систему і відповідно до їх терапевтичних показань, фармакологічних і хімічних характеристик. Відповідно до цієї системи, кожному ЛЗ присвоєний певний код. Класифікаційні групи мають 5 різних рівнів. У системі АТС ЛЗ систематизуються відповідно до їх пріоритетного терапевтичного застосування (тобто, за основним активним інгредієнтом). Коди АТС включені до деяких міжнародних (наприклад, в Європейський індекс лікарських препаратів) і національних переліків ЛЗ. Найважливішою перевагою цієї систематизації ліків є те, що на відміну від більшості інших класифікацій, АТС враховує як терапевтичні властивості лікарських засобів, так і хімічні характеристики. Крім того, АТС має ієрархічну структуру, що полегшує поділ ЛЗ на певні групи.

Вибір оптимальних ліків серед групи взаємозамінних аналогів – одне з основних завдань фармацевтичної опіки та відповідального самолікування. Отож, для того, щоб використати дані переліку безрецептурних препаратів в діяльності провізорів, клінічних провізорів і практичних лікарів (зокрема, сімейних) – наприклад, вибрати необхідний по ситуації аналог з певної групи, інформації, поданої у виданому переліку, вже недостатньо. Отже, систематизація за алфавітом не є досконалою, її важко застосувати на практиці для вирішення вищезазначених питань.

МЕТОД ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ був аналіз переліку зареєстрованих на фармацевтичному ринку України ОТС-препаратів та його систематизація для оптимізації використання в практичній медицині та фармації, а відтак покращення якості надання медичної та фармацевтичної допомоги.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ Проаналізовано 2533 ОТС-препарати, дозволені до застосування в Україні. Для кожного ЛЗ вибрано код класифікації АТС з нормативних документів та довідників [1, 2, 6, 8, 9], які містять найповнішу інформацію стосовно зареєстрованих в Україні ліків. За кодами препарати були розподілені по групах та підгрупах зазначеної класифікації відповідно вже без дотримання алфавітного порядку (табл. 1).

Наступним кроком дослідження було визначення частки кожної фармакологічної групи препаратів в загальному переліку, а також абсолютної та відносної кількості препаратів підгруп всередині групи. Обробка матеріалу проводилась за допомогою комп'ютерної технології Microsoft Excel 2000.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

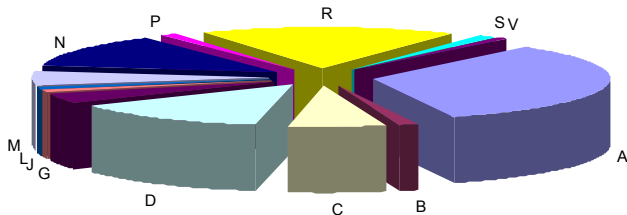
До переліку ввійшли препарати 13 фармакологічних груп, які за часткою в загальній кількості ліків розподілились наступним чином (діаграма 1):

- засоби, що діють на травну систему і метаболізм (А) – 31,8%;
- засоби, що впливають на систему крові і гемопоез (В) – 1,2%;
- засоби, що впливають на серцево-судинну систему (С) – 6,3%;
- дерматологічні засоби (D) – 13,1%;
- засоби, що впливають на сечостатеву систему і статеві гормони (G) – 3,4%;
- протимікробні засоби для системного застосування (J) – 1%;
- антинеопластичні і імуномодуючі засоби (L) – 1%;
- засоби, що діють на опорно-руховий апарат (M) – 5,3%;

Таблиця 1. Принцип систематизації ОТС-препаратів
(на прикладі групи В – засоби, що впливають на систему крові і гемопоез)

№	Назва підгрупи	Назва торговельна	Діюча речовина	код АТС	Форма випуску
1	B01	Анопірин	Acetylsalicylic acid	B01A C06	Таблетки по 30мг №50
2	Антитромботичні засоби	Анопірин	Acetylsalicylic acid	B01A C06	Таблетки по 400мг №10 у блістерах
3		Аспекард	Acetylsalicylic acid	B01A C06	Таблетки по 0,1г №50, №100 у контейнерах
4		Аспекард	Acetylsalicylic acid	B01A C06	Таблетки по 0,1г №6, №12, №24 у контурних чарункових упаковках
5		Аспірин кардіо	Acetylsalicylic acid	B01A C06	Таблетки по 100мг №20; по 300мг №20
6		Терапін	Acetylsalicylic acid	B01A C06	Таблетки по 325мг №100
7		Терапін жувальний	Acetylsalicylic acid	B01A C06	Таблетки по 81мг №36
8		B02 Антигеморагічні (гемостатичні) засоби	Гірчака перцевого трава	Polygonum hydropiper	B02B X04
9	Губка гемостатична з амбеном		-	B02B C50	Губка по 1г у пляшках
10	Губка гемостатична з амбеном		-	B02B C50	Суша речовина по 0,8г у пляшках
11	Деревію трава		Achillea millefolium	B02B X04	Трава по 50г у пачках з внутрішнім пакетом
12	Екстракт водяного перцю рідкий		-	B02B X04	Екстракт рідкий по 2мл у флаконах-крапельницях; по 25мл, 50мл у флаконах
13	Екстракт деревію рідкий		-	B02B X04	Рідина по 5мл у флаконах
14	Екстракт кропиви рідкий		-	B02B X04	Екстракт рідкий по 30мл, 100мл у флаконах
15	Кропиви листя		Urtica dioica	B02B X04	Листя по 1,5г у фільтр-пакетах №10, №20; по 50г, 100г у пачках
16	Листя кропиви		-	B02B X04	Листя по 30г, 50г, 100г у пачках; по 30г, 50г у пакетах
17	Настоянка арніки		-	B02B X04	Настоянка по 40мл у флаконах
18	Таблетки екстракту пагохілісу 0,2 Г, вкриті оболонкою		-	B02B X04	Таблетки, вкриті оболонкою, по 0,2г №10 у контурних чарункових упаковках; №50 у банках
19	Трава деревію		Achillea millefolium	B02B X04	Трава по 50г, 75г у пакетах; по 50г, 100г у пачках
20	B03 Антианемічні засоби	Вітафер	-	B03A E03	Капсули 310 у контурних чарункових упаковках
21		Гемоферон	-	B03A E01	Розчин для перорального застосування по 200мл у флаконах
22		Гіно-тардиферон	-	B03A E10	Драже №30
23		Плюс залізо + с шипучі розчинні таблетки	-	B03A E10	Таблетки розчинні шипучі №20
24		Ранферон-12	-	B03A E10	Еліксир по 200мл у флаконах №1
25		Ранферон-12	-	B03A E10	Капсули №30
26		Розчин сахарату окисного заліза (залізне вино)	-	B03A B02	Розчин по 100г у флаконах
27		Фенотек	-	B03A E03	Капсули №20*10
28		Фенюльс	-	B03A E03	Капсули №10, №100
29		Фероплект	-	B03A E10	Таблетки, вкриті оболонкою, №50 у контурних чарункових оболонках
30	B05 Кровозамінники і перфузійні розчини	Калію хлорид	Potassium chloride	B05X A01	Таблетки по 0,5г №30 у флаконах

Діаграма 1. Розподіл безрецептурних ЛЗ за фармакологічними групами

- засоби, що діють на нервову систему (N) – 12,4%;
- протипаразитарні засоби, інсектициди і репеленти (P) – 1,1%;
- засоби, що діють на респіраторну систему (R) – 16,7%;
- засоби, що діють на органи чуттів (S) – 1,2%;
- різні засоби (V) – 0,7%.

Найбільша кількість препаратів, дозволених до безрецептурного відпуску в Україні, належить до групи А – “Засоби, що діють на травну систему і метаболізм” – 805 ЛЗ (31,8% загальної кількості ліків в переліку). З 16 підгруп, які входять до групи А, найоб’ємнішою є підгрупа А11 – “Вітаміни” (226 препаратів, 28,1% в групі). Наступною за кількістю є підгрупа А02 – “Препарати для лікування кислото залежних захворювань”, куди ввійшли, в основному, антациди (91 препарат, 11,3%).

Друге місце займає група R – “Засоби, що діють на респіраторну систему” – 423 ЛЗ (16,7% загальної кількості). З 7 підгруп групи R найбільшою за кількістю препаратів є підгрупа R05 – “Засоби, що застосовуються при кашлі і простудних захворюваннях” (223 препарати, 52,7%), куди ввійшли препарати бромгексину, амброксолу, ацетилцистеїну, карбоцистеїну.

Третє місце за кількістю найменувань належить групі N – “Засоби, що діють на нервову систему” – 313 ЛЗ (12,4% від загальної кількості в переліку). Група складається з 4 підгруп, основною з яких є підгрупа N02 – “Аналгетики” (184 ЛЗ, 58,8% в групі), куди ввійшли препарати ацетилсаліцилової кислоти, парацетамолу та різноманітні комбінації для симптоматичного лікування застуди.

Четверте місце за кількістю препаратів посіла група D – “Дерматологічні засоби” – 331 ЛЗ (13,1% загальної кількості в переліку). Група поділяється на 10 підгруп, з яких варто відзначити підгрупи D08 – “Антисептичні і дезінфікуючі засоби” (24,8%) – препарати борної кислоти, йоду, хлоргексидину, D01 – “Протигрибкові препарати для застосування в дерматології” (23%) – препарати еконазолу, клотримазолу, тербінафіну, терфенадину, D03 – “Засоби для лікування ран і виразкових уражень” (15,4%) – препарати декспантенолу, гіалуронової кислоти.

Найменшою групою виявилась група V – “Різні засоби” – 18 ЛЗ (0,7%). До цієї групи ввійшли вода для ін'єкцій, замінник цукру аспартам, клей БФ-6, креол, розчин лізоформіну тощо. Очевидно, ця група потребує перегляду в подальшому для уніфікації розподілу таких різних ЛЗ, які в неї входять.

Отже, визначено 13 груп за класифікацією АТС препаратів безрецептурного відпускання, які можна використовувати для контрольованого чи відповідального самолікування. Представлена систематизація ліків дає змогу швидко підібрати взаємозамінний аналог ОТС-препарату як в умовах аптеки, так і стаціонару чи амбулаторії. Доповнення до цієї систематизації цінових показників ЛЗ дозволить ефективно використати

її ще й у фармакоекономічних дослідженнях.

ВИСНОВКИ. 1. Перелік зареєстрованих в Україні безрецептурних препаратів вимагає відповідної уніфікації для раціонального використання у практичній медицині та фармації, зокрема, в діяльності провізора, клінічного провізора, сімейного лікаря. 2. Стандартизація клініко-фармацевтичної інформації є актуальною для подальшого розвитку фармацевтичної опіки та забезпечення якісної медикаментозної допомоги як складової якості медичної допомоги населенню на сучасному етапі реформування охорони здоров'я України. 3. Виявлення груп переліку безрецептурних ліків, які складають його меншу частку, може бути поштовхом для їх поглибленого аналізу і подальшої рекомендації розширення за рахунок переведення деяких рецептурних препаратів в безрецептурні.

1. КОМПЕНДИУМ 2000/2001 – лекарственные препараты / Под ред. В.Н.Коваленко, А.П.Викторова. – К.: МОРИОН. – 2000. – 1456 с.

2. КОМПЕНДИУМ 2003 – лекарственные препараты / Под ред. В.Н.Коваленко, А.П.Викторова. – К.: МОРИОН. – 2003. – 1388 с.

3. Наказ МОЗ України від 21 травня 2002 р. № 181 “Про внесення змін і доповнень до Переліків лікарських засобів, зареєстрованих в Україні”.

4. Наказ МОЗ України від 14 травня 2003 р. № 211 “Про внесення змін і доповнень до наказів МОЗ України”.

5. Наказ МОЗ України від 14 травня 2003 р. № 210 “Про затвердження критеріїв віднесення наркотичних (психотропних) лікарських засобів, що містять малу кількість наркотичних засобів або психотропних речовин і прекурсорів, до категорії лікарських засобів, які відпускаються без рецептів, та Переліку цих засобів”.

6. Реєстр лікарських засобів України станом на 01.01.2001 р. Офіційне видання // Державний фармакологічний центр МОЗ України. – Київ, 2000.

7. Фармацевтическая опека: Курс лекций для провизоров и семейных врачей / И.А.Зупанец, В.П.Черных, С.Б.Попов и др.; Под ред. В.П.Черных, И.А.Зупанца, В.А.Усенко. – Х.: Мегаполис, 2003. – 608 с.

8. ФАРМИНДЕКС-97 – лекарственные препараты / Под ред. В.Н.Коваленко, А.П.Викторова. – К.: МОРИОН, 1997. – 1114 с.

9. ФАРМИНДЕКС-98 – лекарственные препараты / Под ред. В.Н.Коваленко, А.П.Викторова. – К.: МОРИОН, 1997. – 1156 с.